

N:o 68.

Af herr C. Adelsköld, om anslag för anställande af undervisningsförsök vid ett eller annat därför lämpligt enskildt läroverk.

Sedan några årtionden tillbaka har inom undervisningens område mycken oro varit rådande. Detta gäller i synnerhet den undervisning, som meddelas vid de allmänna läroverken. Skolordningar hafva med täta mellanrum aflöst hvarandra. Ofta hafva härvid förbättringar vunnits, men ofta synas ock misstag blifvit begångna. Tankarne om lämpligheten af gjorda förändringar skulle annars icke varit så delade som de äro, missnöjet icke så stort och allmänt. Man har sträfvat efter ett mål, men ej sällan kommit till ett motsatt. Detta är så mycket betänkligare, som en inom detta område vidtagen förändring alltid införts vid *alla* de allmänna läroverken, hvadan ock verkningarne sträckt sig öfver hela landet och öfver de lärjungars hela kommande undervisning, hvilka varit utsatta för försöket.

Frågar man sig, huru dessa misslyckade försök och oväntade resultat skola förklaras, så synes mig svaret ligga nära till hands. Undervisningsfrågan är en praktisk fråga, och man har sökt lösa henne på teoretisk väg. Man har på en gång vid en mängd läroverk infört förändringar utan att förut hafva vid något pröfvat dem, följaktligen utan att hafva sett, till hvilka resultat de skulle kunna leda. Detta synes mig vara hufvudanledningen dertill, att skolfrågan, som under längre tid varit föremål för mångsidig behandling, det oakadt i närvarande stund synes lika aflägsen från en tillfredsställande lösning som någonsin. Det finnes

enligt min mening endast *en* väg, på hvilket detta kan ske, och denna är erfarenhetens. Det är också på denna som skolans närmaste målsmän, lärarne, nu synas allmänt vilja hänvisa. Den öfvertygelsen tyckes hos dem alltmer vilja stadga sig, att man på teoretisk väg icke skall lyckas lösa denna svåra fråga, utan att man endast genom anställande af direkta försök kan komma på fast mark.

Det »svenska läraresällskapet», hvars öfver hela landet spridda medlemmar uppgå till flera hundra och hvilka väl icke torde kunna fränkännas erfarenhetens kompetens att yttra sig i undervisningsfrågor, har i detta hänseende gjort ett beaktansvärdt uttalande. Nämnda sällskaps styrelse utsände för ett par år sedan till besvarande af dess medlemmar ett cirkulär, i hvilket frambälles, att under den långvariga diskussionen i undervisningsfrågan åsigterna ingalunda blifvit i någon mån hopjemkade; tvärtom synas dessa blifva än mer delade, och striden häftigare. Under denna oro och dessa stridigheter lider skolans arbete påtagligen. — »Med sådant för ögonen», säger svenska läraresällskapets styrelse, »kommer man till den öfvertygelsen, att en annan väg måste beträdas, nemligen erfarenhetens.» »För sådant ändamål», säges vidare, »kan ifrågasättas, antingen att helt och hållet nya läroverk inrättas för försöksanställande, eller att några af de nuvarande statsläroverken omdanas till sådana undervisningsanstalter, eller ändtligen att enskilda läroverk af nämnda slag anordnas med kraftigt understöd af statsmedel.»

Af dessa förslag har det första icke vunnit något bifall inom de särskilda lärareföreningarne. Det har framhållits, dels att några anspråk svårligen kunna ställas på staten om upprättande af nya försöksläroverk, och att utsigten att få anslag beviljade för detta ändamål vore ringa; dels ock att lämpligheten af sådana skolors inrättande med fast anställd lärarepersonal starkt kan sättas i fråga. Deremot hafva af 28 lärareföreningar ej mindre än 26 förklarar sig vilja förorda förslaget båda senare alternativ samt såsom sin åsigt bland annat uttalat, »att staten borde genom kraftigt understöd befrämja uppkomsten af enskilda försöksläroverk».

Mig synes som vore detta den mest praktiska, den billigaste och säkrast till målet ledande vägen. Vi hafva haft dyra läroverkskomitéer, hvilka lemnat förträffliga utredningar i många frågor, det är sant, men något bättre undervisningsresultat hafva de icke lemnat oss. Man har vidtagit ganska genomgripande förändringar för att i vissa ämnen, såsom de matematiskt-naturvetenskapliga, vidga och förbättra kunskaperna, och

man har genom de vidtagna förändringarne kommit till alldeles motsatta resultat. Så påstå universitetslärare, att det matematiskt-naturvetenskapliga studiet vid läroverken numera är så otillfredsställande, att de unga män, som vid universitetet egna sig åt matematiska, naturvetenskapliga eller medicinska studier, sakna en god del af de för sådant ändamål nödiga förkunskaperna. Detta visar ju mer än tydligt, att opröfvade försök och bestämmelser kunna skada mer än gagna och leda till resultat, motsatta dem man tror sig vinna. — Må man därför pröfva en metod och i större omfattning tillämpa den, först då den visat sig vara god.

Sådana försök kunna nog anställas vid ett och annat af de allmänna läroverken; lättast anser man likväl, att de kunna göras vid enskilda läroverk, hvilka arbeta under lättare former. Och jag är öfvertygad derom, att en för sådant ändamål anslagen summa skulle kunna räknas till de bäst använda. — Statsutskottet har vid sistlidne riksdag i sitt utlåtande (n:o 8, mom. 39), då det yttrade sig om anslag till ny läroverksbyggnad till nya elementarskolan i Stockholm, vid fråga om anställande af prof med olika metoder, sagt, att detta möjligen skulle kunna vinnas på annat sätt »än genom uppehållande af en särskild skola för ändamålet, såsom t. ex. genom att under kontroll från statens sida understödja ett eller annat enskildt läroverk». — Medel härtill skulle ju lämpligen kunna tagas från besparingarne å de allmänna läroverkens stat, hvilka för närvarande lära uppgå till mellan 200,000 och 300,000 kronor.

Sådana understöd skulle på samma gång kunna blifva en väl behöfelig hjälp för de enskilda läroverken, som nu hafva mycket svårt att täfla med de allmänna, der den meddelade undervisningen är så godt som kostnadsfri. Kunde dylika anslag göra det möjligt för enskilda läroverk att någon längre tid existera och i åtminstone de städer, der lärjungeantalet vid de allmänna läroverken är stort, underlätta uppkomsten af sådana, så skulle ock derigenom ökningen på de allmänna läroverkens stat i ej oväsentlig mån kunna förekommas; ja man skulle möjligen för framtiden kunna stanna vid nuvarande anslagssummor. Att tillväxten under årens lopp ej är så ringa, och att anslagssumman fortfarande är i stigande, är lätt att visa. Så utgjorde t. ex. statens utgifter för de allmänna läroverken, sådana de beviljades

af 1853—54 års Riksdag	416,573 kronor.
» 1865—66 »	1,613,409 »

af 1877 års Riksdag	2,507,360 kronor.
» 1880 »	2,725,278 »
» 1883 »	3,221,889 »
» 1887 »	3,250,418 »

I dessa summor ingå icke de belopp, som utgått till pedagogier eller till anslag för byggnade af läroverkshus.

Sådana understöd synas mig till och med böra kunna blifva för staten till ren besparing vid läroverk i de orter, der lärjungeantalet är stort, och der undervisningen icke kan upprätthållas utan användande af extra ordinarie lärarekrafter. För hvart hundratal lärjungar, t. ex., fördelade i fyra klasser, kan man icke nöja sig med mindre än fem lärare. Äro dessa alla extra ordinarier, så utgör deras aflöning 7,500 kronor. Kunde man nu på en sådan ort befordra uppkomsten af ett enskildt läroverk och betrygga dess tillvaro med exempelvis halfva detta belopp, så vore ju den andra hälften för statsverket inbesparad.

Man skall här möjligen invända, att ingenting i denna riktning nu bör göras, förrän skolfrågan i dess helhet föreligger till afgörande. Jag vågar dock påstå, att detta icke bör kunna utgöra något hinder; tvärtom vore det önskligt, om redan dessförinnan sådana genom försök vunna erfarenhetsrön redan hade funnits tillgängliga. Uppskof bör så mycket mindre förordas, som dylika försök och erfarenhetsrön fordra tid och behöfva mer än en gång pröfvas, om de skola kunna tjena till verklig ledning.

Skulle detta förslag af Riksdagen godkännas, torde det böra föreskrifvas, att de enskilda läroverk, som erhöle ett sådant bidrag, skulle, så länge detta utginge, såsom ett vilkor för detsammes åtnjutande vara skyldiga att vidtaga de anordningar i undervisningen, som Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskrifva, samt lemna de upplysningar, som erfordras för att kunna bedöma resultatet af försöken.

Jag får derfor värdsamt föreslå,

att Riksdagen måtte för år 1889 till Kongl. Maj:ts disposition ställa ett förslagsanslag af 15,000 kronor eller ock medgifva Kongl. Maj:t att af besparingarne å de allmänna läroverkens stat disponera motsvarande belopp för att, på de vilkor Kongl. Maj:t vill bestämma, användas vid ett eller annat därför

lämpligt enskildt läroverk till anställande af sådana undervisningsförsök, som kunna vara till gagn för lösningen, på erfarenhetens väg, af den viktiga undervisningsfrågan.

Stockholm den 29 januari 1888.

C. Adelsköld.

N:o 69.

Af herr Carlborg, om meddelande af bestämmelser rörande klandertalan i fråga om verkställd delning af enskild utfarts- eller byväg.

Genom mångårig domareverksamhet har jag varit i tillfälle erfaras, att stora olägenheter föranledas deraf att ingen lag finnes, huru byvägsdelningar, d. v. s. delning af enskilda utfartsvägar, skola blifva lagligen gällande, äfven om de förrättats af landtmätare och gode män.

Vanligen tillgår sålunda, att den landtmätare, som blifvit förordnad att verkställa en byvägsdelning, efter dess afslutande intager i förrättningsprotokollet en §, ungefär så lydande:

den, som är missnöjd med denna förrättning, åligger att densamma klandra genom stämning till vederbörlig domstol inom tre månader här-efter vid talans förlust.

Jag har äfven sett, att en landtmätare utsträckt den godtyckligt bestämda klandertiden till sex månader, och har hört uppgifvas, att i vissa trakter af landet lära landmätnarne för klander af byvägsdelningar bestämma samma tid, som för öfverklagande af laga skifte är stadgad, eller 60 dagar efter förrättningsens afslutande.

Då nu i vissa trakter af vårt land finnas byvägar af flera mils utsträckning; då dessa vägar kunna vara af lika stor vikt för de trakter,